

Nr 269.

Av herr **Wedén m. fl.**, om en effektivisering av besparings- och rationaliseringsarbetet inom statsförvaltningen m. m.

Medborgarnas krav på att av dem till staten inbetalade skattemedel inom den statliga förvaltningen användes med sparsamhet och på ett effektivt sätt måste alltid beaktas. En allmän känsla av att förvaltningsapparaten har en tendens att växa ut, mera än vad av regering och riksdag fattade beslut i och för sig motiverar, gör sig från tid till annan gällande. När, såsom för närvarande är fallet, en sittande regim visar en utpräglad tröghet i fråga om att avveckla av krig och krisförhållanden en gång föranledda regleringar, som föranlett betydande utbyggnader av förvaltningsapparaten, befrämjas uppkomsten av sådana uppfattningar.

Det är uppenbart, att den statliga förvaltningens omfattning och kostnader bestämmas av två olika faktorer, som icke bör sammanblandas med varandra. Avgörande är således för det första de beslut om utsträckningen av den statliga verksamheten på olika områden, som riksdagen fattar. Om t. ex. en majoritet inom riksdagen godkänner, att nya förvaltningsorgan upprättas, eller medger, att andra sådana, upprättade under krisartade förhållanden, må finnas kvar för fullgörandet av vissa uppgifter, om vars nödvändighet delade meningar mellan de politiska meningsriktningarna kan råda, är det meningslöst och orättvist att rikta kritik mot sådana förvaltningsorgan i och för sig. Kritiken bör då riktas mot de politiska meningsriktningar, som har ansvaret för deras tillkomst eller fortvaro. Vi anser t. ex. att i nuvarande konjunkurläge priskontrollen och prisregleringen kan väsentligt inskränkas och att detta kommer att vara konsumenterna till gagn. I all synnerhet gäller detta efter den väntade antimonopolagstiftningens tillkomst. Vi anser också, för att nämna ytterligare ett exempel, att byggnadsregleringen nu i det väsentliga kan avvecklas. Givet är, att i och för sig betydande besparingar inom förvaltningsapparaten kan ske, om riksdagen fattar beslut av denna art. Men det är också tydligt att det här är fråga om politiska avgöranden.

På samma sätt betingade av politiska ställningstaganden och av det politiska maktläget är sådana åtgärder, som innebär icke blott nödvändigheten av en viss förvaltnings- och kontrollapparat utan även direkta statliga utgifter av subventionskaraktär. Betydande sådana förekommer för närvarande inom jordbrukspolitikens och bostadspolitikens områden. I den utsträckning som de politiska meningsriktningarna av allmänna rättviseskäl, hänsyn till önskemål att mildra den ekonomiska utvecklingens conse-

kvenser för vissa medborgargrupper eller för att göra övergången mellan olika faser i densamma jämnare och därigenom undvika häftiga påfrestningar av den samhällsekonomiska balansen, finner sig böra acceptera sådana åtgärder, måste de naturligtvis också bära ansvaret för tillkomsten av de statliga organ, som skall handha administrationen av åtgärderna. Från vår allmänna utgångspunkt av skepsis till subventioner, en skepsis som i nuläget ter sig särskilt välmotiverad, anser vi det t. ex. likväl oundvikligt, att vissa allmänna bostadssubventioner bibehålles tills vidare, även om en början till avveckling av dessa bör ske, och accepterar följaktligen konsekvenserna härav. Även jordbrukssubventionerna bör nedbringas till vad som från allmän rättvisesynpunkt och av regleringstekniska skäl framstår som ofrånkomligt. Vi noterar med tillfredsställelse, att jordbruksministern enligt uttalandena i statsverkspropositionen räknar med en betydande reducering av dessa subventioner för nästa budgetår. Något preciserat ståndpunktstagande i detta fall kan givetvis inte ske förrän utgångspunkterna för nästa års prisuppgörelse klarlagts.

Den andra faktor, som påverkar den statliga förvaltningsapparatus storlek och kostnader, är emellertid de omständigheter inom densamma, som mer eller mindre undandrar sig riksdagens insyn och påverkan och som kan föranleda en onödig tillväxt av eller uppehållet av en för vid ram för densamma. Erkännas skall att viktiga åtgärder redan vidtagits för att komma till rätta med sådana förhållanden. Tillkomsten av statens sakrevision och statens organisationsnämnd har varit mycket värdefull, och dessa organ har lämnat väsentliga bidrag till besparingar och rationaliseringar inom statsförvaltningen. På grund av själva tillväxten av förvaltningsapparaten har emellertid riksdagens möjligheter att i detalj följa och avgöra nödvändigheten av den ena eller andra utvidgningen av densamma trots detta förminskats. Riksdagen saknar ett organ, som för den kan utgöra ett verkligt, effektivt stöd i dess besparingssträvanden och som för sin del är i stånd att på ett uttömmande sakligt sätt behandla önskemål från olika grenar av förvaltningsapparaten samt inrikta effektivitetsfrämjande undersökningar och åtgärder i besparingssyfte på olika områden, där detta kan framstå som särskilt befogat inom ramen för den allmänna politik riksdagen beslutat.

Tidigare var statskontoret av stor betydelse för riksdagens ställningstagande till Kungl. Maj:ts på olika ämbetsverks äskanden grundade förslag till riksdagen. Numera har statskontorets ställningstaganden icke längre samma betydelse för riksdagen. Med detta avser vi givetvis ingen nedvärdering av dess energiska försök att bemästra situationen utan endast ett påvisande av ett beroendeförhållande av den allmänna utvecklingen av förvaltningen. Det vore heller icke märkligt, om med den omfattning, som den statliga förvaltningen nu fått, statskontoret tvingats att tillgodose besparingsintresset genom en mera schablonartad och mindre i detalj gående

behandling av olika anslagsäskanden och förslag om utvidgningar än tidigare. Men därav har också följt att riksdagen vid sin behandling av Kungl. Maj:ts och de olika ämbetsverkens och statliga inrättningarnas framställningar icke har samma stöd som tidigare i statskontoret för sitt hävdande av sparsamhetsintresset.

1949 års rationaliseringsutredning föreslog ett sammanförande av statskontoret, statens sakrevision och statens organisationsnämnd till en enda enhet under gemensam ledning. Huvudtanken i förslaget torde kunna sägas äsyfta en koordinering av sparsamhetsviljan med rationaliseringssträvandena och den sakrevisionella kontrollen. Inom sakrevisionen och organisationsnämnden finnes redan en betydande sakkunskap och detaljkänedom samlade om förvaltningsapparatusens funktionssätt. För statskontoret i dess egenskap av remissorgan med sparsamhetssträvan som huvudsyfte vore det givetvis av stort värde att vid sina yttranden över olika myndigheters äskanden kunna direkt tillgodogöra sig denna sakkunskap. Upprättandet av ett dylikt starkt organ, representerande sparsamhetsvilja och effektivitetssträvanden, skulle även för riksdagen vara ett kraftigt stöd i dess möjligheter att tillgodose medborgarnas självklart berättigade krav i denna riktning.

Vi anser det därför icke försvarligt, att Kungl. Maj:t längre uppskjuter sitt ställningstagande till 1949 års rationaliseringsutrednings förslag. Givet är, att vissa modifikationer i detsamma kan finnas nödvändiga. Det måste dessutom naturligtvis alltid beaktas, att besparings- och rationaliseringsåtgärder förbereds i intim kontakt med därav berörda verk och inrättningar, liksom icke minst att berörda personalgrupper känner förståelse för detsamma och får trygghet för att hänsyn skall visas deras berättigade intressen. Men huvudsyftet måste vara att skapa ett enhetligt uppbyggt starkt organ i besparingsviljans tjänst, stött av en högt kvalificerad sakkunskap i organisations- och rationaliseringsfrågor. I styrelsen för ett sådant organ bör ingå utanför statsförvaltningen stående personer med sakkunskap från rationaliseringsarbetet inom näringslivet. Dess chef måste väljas med särskilt stor omsorg. Endast ett på sådant sätt uppbyggt organ kan bli tillräckligt auktoritativt, både i förhållande till statsförvaltningen i övrigt och till Kungl. Maj:t, för att riksdagen genom dess verksamhet och bedömanden skall få ett tillräckligt hållfast underlag för sin prövning.

Det är ur många synpunkter beklagligt, att en dylik samordning av sparsamhets- och rationaliseringssträvanden icke redan kommit till stånd. De sista åren uppvisar en del exempel på att dessa strävanden har svårt att vinna gehör såväl inom regeringen som hos riksdagen. Avsevärd tid har t. ex. förflutit sedan 1946 års militära förvaltningsutredning framlade sitt förslag till en omorganisation av armé-, marin- och flygförvaltningarna samt krigsmaterielverket, vilken skulle medföra att krigsmaterielverket delvis uppgått i de olika specialförvaltningarna och delvis ersatts med ett mindre

organ för industriplaneringen. Utredningen beräknade försiktigt, att dess förslag skulle medföra en direkt besparing på mellan 3 och 4 miljoner kronor årligen endast i lönekostnader, räknade i ett helt annat penningvärde än dagens. De osynliga, indirekta besparingarna för det allmänna till följd av ett bättre samarbete och bättre direkta kontakter mellan de olika militära förvaltningarna och deras leverantörer har naturligtvis icke kunnat beräknas men torde, av erfarenheterna inom näringslivet av den nu tillämpade förvaltningsformen att döma, kunna uppskattas till mycket avsevärda belopp. Likväl har försvarsministern först i år annonserat sin avsikt att förelägga riksdagen en proposition i ärendet, trots att statsutskottet vid tidigare tillfällen påmint härom. Vi utgår från att försvarsministerns åtagande nu kommer att infrias, men tillfogar reflexionen, att förekomsten tidigare av ett statligt organ, som med konsekvens och kraft kunnat hävda nödvändigheten av en rationaliseringsåtgärd, sådan som den här exemplifierade, och som hos regering och riksdag kunnat anhålla om dess förverkligande, sannolikt skulle medfört ett snabbare handläggande av denna sak.

Ett par exempel på områden, där åtgärder i rationaliserings- och besparings syfte snarast bör vidtagas, skall här nämnas. Det torde vara klarlagt, att ett icke obetydligt dubbelarbete pågår på grund av bristande samordning mellan lantbruksnämnderna och lantmäteriorganen beträffande i den s. k. yttre rationaliseringen ingående sammanläggningar av olika jordbruksenheter; ansvaret för en tekniskt riktig utformning av dylika åtgärder måste givetvis bäras av de myndigheter, vilkas uppgift det är att fastställa gränserna för olika jordbruksfastigheter. Prövningen ur andra synpunkter av dylika ärenden borde kunna hänskjutas till hushållningssällskapen. Över huvud taget är det enligt vår mening berättigat att taga upp hela frågan om lantbruksnämndernas fortvaro till ingående prövning. Många skäl tala för att deras nuvarande uppgifter utan förfång för jordbruket och utan särskilda svårigheter skulle väl så effektivt och med mindre kostnader kunna övertas av andra redan existerande organ, i första hand hushållningssällskapen. Denna fråga är enligt vår mening ett utmärkt exempel på en sådan organisationsangelägenhet, varpå det icke finns någon anledning att lägga politiska synpunkter, utan där det bör från rationaliserings- och sparsamhetssynpunkter prövas, om icke den politik, som statsmakterna fastställt, kan likaväl och till lägre kostnad tillgodoses inom den ovan angivna organisationsformen. Vi förordar därför, att lantbruksstyrelsen och statens organisationsnämnd erhåller uppdrag att framlägga förslag till en omorganisation, innebärande en fördelning av lantbruksnämndernas nuvarande uppgifter på hushållningssällskapen, lantmäterimyndigheterna och eventuellt andra ifrågakommande organ.

En rik flora av skiftande bestämmelser uppvisar den långa raden av statliga utlåningsfonder. En avsevärd förenkling och mera enhetliga be-

stämmelser torde här vara möjliga att genomföra. Vissa fonder torde det vid närmare undersökning visa sig mindre motiverat att bibehålla. I den mån som icke särskilda skäl starkt motiverar ett annat förfaringsätt bör element av subventionskaraktär avlägsnas ur lånevillkoren.

Sammanfattningsvis vill vi framhålla, att möjligheterna att i riksdagen framlägga i detalj utformade besparingsförslag med nuvarande ordning är begränsade. En förbättring i detta hänseende skulle säkerligen vinnas, om ett starkt besparings- och rationaliseringsorgan i linje med rationaliseringsutredningens förslag upprättades och dess remissutlåtanden och ställningstaganden utförligt redovisades för riksdagen. Även om viljan till besparingar och effektivisering inom statsförvaltningen framträder inom alla meningsriktningar, har den med nuvarande ordning svårt att tillräckligt kraftigt resa motstånd mot att byråkratiseringen tilltar mer än vad den av riksdagens majoritet beslutade politiken i olika avseenden i och för sig skulle göra nödvändigt. Det är därför på tiden att upprätta en instans, som med tyngd kan verka i motsatt riktning och vara riksdagen till stöd i dess strävan att motverka en byråkratisering av samhällslivet.

Med hänvisning till ovanstående hemställer vi,

att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t

1. anhålla att Kungl. Maj:t snarast måtte för riksdagen framlägga förslag med anledning av 1949 års rationaliseringsutrednings betänkande och syftande till en effektivisering av besparings- och rationaliseringsarbetet inom statsförvaltningen;

2. begära att Kungl. Maj:t uppdrager åt lantbruksstyrelsen och organisationsnämnden att gemensamt framlägga förslag till överflyttning av de lantbruksnämnderna tillkommande uppgifterna på hushållningssällskapen, lantmateriorganen och andra lämpliga organ;

3. anhålla att Kungl. Maj:t föranstaltar om en genomgång av de statliga lånefonderna och bestämmelserna för dessa i syfte att uppnå förenkling och förenhetligande.

Stockholm den 27 januari 1953.

Sven Wedén.

Bertil von Friesen.

Axel Gustafsson,

Olle Dahlén.

Borås.
